

NADŠENÍ BEZ ODBORNOSTI NESTAČÍ

Asociace speciálních pedagogů už deset let připomíná náročnost práce s dětmi s postižením

V této divné covidové době by se dalo přehlédnout leccjaké výročí. Asociace speciálních pedagogů si to vlastní ale připomněla a zamyslela se v té souvislosti nad svým desetiletým fungováním a nad další perspektivou. O situaci speciálního školství v době pandemie a o koncepci připravené pro asociaci jsme hovořili s jejím spoluzakladatelem JIŘÍM PILAŘEM, který loni převzal po čtyřech letech štafetu po Martinu Odehnalovi.

Jak hodnotíte přístup ministerstva školství a ministerstva zdravotnictví ke speciálním školám v době současné pandemie?

To hodnocení je ambivalentní. Je pravda, že ministr školství Robert Plaga na speciální školy nezapomněl, na druhé straně mám pocit, že to bylo také kvůli tomu, že naše asociace nemlčela a ozývala se. Na začátku pandemie se o speciálních školách skoro nemluvilo a o výchovných ústavech a dětských domovech už vůbec ne. Proto mělo smysl, že jsme se snažili s ministerstvem školství jednat a upozorňovat na situaci kolegů a žáků ve speciálním školství. Výsledkem nakonec byla naše domluva s vedením ministerstva a ministrem školství a skutečnost, že se při jednání vlády podařilo posunout pracovníky speciálních škol a školských výchovných zařízení v rámci strategie očkování proti covidu-19 do vyšší priority. Vlastně šlo o všechny pedagogy, kteří jsou s žáky v přímém kontaktu. Není to ale pouze naše zásluha, ozývaly se i jiné skupiny pedagogů. Podle původního plánu bychom museli dlouho na očkování čekat, za naší profesní skupinou původně byla už jenom pohřební služba. Potlačuji zde myšlenku, která se mi vkrádá...

Rozdílný přístup k základním a speciálním školám se objevoval už od začátku pandemie. Chvilí byly otevřené základní a zavřené speciální, pak zase zavřené základní a otevřené speciální bez nějakého exaktního zdůvodnění...

Podle mého názoru rozlišovat takovým způsobem mezi základními a speciálními školami bylo špatně. Měly být otevřené všechny školy, jak jen to bylo možné, podobně jako na západ od našich hranic. U nás se školy zavíraly dřív než hospody, což mne utvrdilo v pochybách o proklamovaných prioritách této vlády. Efekt zavíraných škol je velmi tristní. V rámci

SVP Klíčov v Praze 9 jsme provedli šetření mezi více než 120 žáky běžných základních a středních škol, vzorkem z počtu téměř devíti set, se kterými v našich třech ambulancích odděleních pracujeme. Ukazuje se, že i žáci, kteří se pravidelně připojují do distanční výuky a odesílají učitelům své úkoly včas, se stejně ve svém prospěchu většinou zhoršili. Některé děti jsou na počítačích až deset, dvanáct hodin denně, což je pro jejich psychiku, jejich duševní, ale i tělesné zdraví velmi zatěžující. Tři čtvrtiny rodičů uvádějí, že jejich děti tráví na počítačích a mobilech podstatně víc času, než by měly, zavírají se k sobě do pokojů, s mobilem pozdě v noci usínají, protože pořád s někým komunikují. A když jim rodiče wifi vypnou nebo mobil vezmou, děti reagují afektem, agresí, jako kdyby jim vzali drogu, zde drogu virtuální. Obávám se, že se ze současné situace a jejich následků budeme dlouho

dostávat, protože počet dětí závislých na elektronických médiích významně roste, což náš průzkum také potvrdil.

Tato závislost ale nesouvisí bezprostředně s online učením.

Máte pravdu. Některé děti k běžnému využívání mobilů či počítačů tři čtyři hodiny výuky přidají, a pak je tu skupina dětí, které se přes mnohahodinové „mazlení“ s počítačem či telefonem ke školní výuce vůbec nepřipojí, protože hry jsou pro ně právě tou virtuální drogou. Dá se říci, že uplynulý rok je z hlediska vzdělávání v podstatě odepsaný.

Myslíte, že se na filozofii asymetrického otevírání a zavírání škol mohl podepsat inkluzivní přístup k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami? Děti s podobným postižením navštěvují jak školy základní, tak školy speciální...

Problém může být v tom, že na ministerstvu školství bohužel nepracuje příliš mnoho lidí, kteří této oblasti rozumějí, kteří jsou v ní kompetentní a znají praxi. Práce oddělení speciálního vzdělávání a ředitele odboru základního vzdělávání a několika dalších je spíš světlou výjimkou. Některé výstupy a doporučení třeba z Národního pedagogického institutu ukazují, že tamní pracovníci patrně nevědí, jak to dnes ve školách chodí. Vidím to i u nás na

Jiří Pilař

Klíčově – na začátku března jsme dostali z MŠMT metodický pokyn, podle kterého bychom měli fungovat v době lockdownu v rámci SVP. Dozvěděli jsme se, že naše ambulantní oddělení je bezpečné, má tedy fungovat s ještě větší intenzitou, celodenní stacionáře jsou ale nebezpečné, proto by se měly zavřít, internátní oddělení fungovat mohou, ale po dohodě s rodiči se mohou i zavřít. Proboha, kdyby se nás aspoň někdo zeptal – do ambulance leckdy zavítají rodiče a děti v rouškách ve stavu, že bez nich by to bylo snad hygieničtější, z internátního oddělení chodí děti na vycházky, na víkendy domů, do bezpečnosti to má zkrátka daleko. A několikrát týdně je testovat? Připočteme k tomu pravidelné testování všech pracovníků i dětí z výchovného ústavu, které se vracejí z dovolenek. Jistě, testovat je třeba, ale abychom na to dostali finanční prostředky, to ministerstvo nenapadne. Testy nejsou rozhodně levné, platíme je z provozních prostředků a ty se ústavům paradoxně již roky krátí. K čemu je taková alibistická metodika? Navíc v březnu roku 2021 posílají metodiku z jara roku 2020, z doby, kdy koronavirová situace vypadala úplně jinak.

Proč vůbec asociace před deseti lety vznikla?

Musel jsem tehdy po neshodách s ministrem Liškou a jeho zelenými spolustraníky z ministerstva odejít, odbor speciálního vzdělávání, který jsem vedl, byl rozprášen a lidé z praxe začali mít o budoucnost speciálního vzdělávání strach. Proto tehdy vznikla myšlenka založit asociaci, která by na potřeby speciálního školství, jejich

pracovníků i žáků upozorňovala. Asociace velmi rychle rostla, k naší myšlence se přihlásilo na 1600 členů. Postupem času členů ubývalo a v současnosti je nás kolem tisíce, ale začíná být po určité stagnaci o členství opět zájem.

Proč podle vás členů ubývalo?

Před rokem 2016 jsme bojovali o zachování speciálních škol. Nebylo to jednoduché, tendence jejich rušení se objevovala v ministerských a vládních koncepčních materiálech. Speciální školy nakonec přežily a fungují dál, lidé se uklidnili a smířili se s aktuálním stavem. Mají pocit, že je vyhráno, že není nutné hlídat a rozvíjet naši odbornost. Aktivita proto klesala. Teď jsme zase ve stavu ohrožení, ne škol jako takových, ale v ohrožení zdravotním. Při jednání o zařazení do systému očkování se zase význam asociace ukázal a začali se probouzet i ti, kteří léta pouze spali.

V koncepci ASP zmiňujete účast na projednávání různých legislativních změn. Mělo vaše angažmá nějaký smysl, výsledek?

V rámci možností... Například poslední novela vyhlášky o speciálním vzdělávání je z mnoha stran kritizována, problém ale je, že si kritici neuvědomují nutnost dodržet rámec školského zákona, který má své limity. Byla upravována i podle našich připomínek. Pro asociaci bylo velmi podstatné, že se nám podařilo zhruba před sedmi lety vstoupit do Unie zaměstnavatelských svazů, čímž jsme se stali součástí tripartitních jednání. Dostáváme všechny vládní materiály, které jdou do připomínkových řízení, máme přehled, co se ve školství

chystá, máme prostor je připomínkovat, a tak snad i trochu ovlivňovat.

Poslední změny ve vyhlášce o speciálním vzdělávání jste přivítali. V čem jsou podle vás přínosné?

Chtělo by to zásadnější změny, ale vyhláška, jak jsem již zmínil, nemůže překročit hranice dané školským zákonem. Aspoň trochu se zavedl pořádek do poskytování asistentů pedagoga, určitě je dobré, že se stávají v rámci zákona o pedagogických pracovnících standardními zaměstnanci školy, ne pouze závislími na penězích z podpůrných opatření, což vyplývalo z minulé verze vyhlášky. Je to snesitelný kompromis, asistent bude mít perspektivu a pro ředitele bude efektivní poslat ho na další vzdělávání bez obav, že by po roce musel odejít společně s inkudovaným dítětem. Je to cesta, která může přiblížit inkluzi bliž odbornosti a snad omezí přítomnost takových asistentů pedagoga, kteří jsou pro učitele spíš přítěží a žákům nepomohou. Navíc ředitel bude rozhodovat, a tedy i zodpovídat za jeho nasazení do potřebné třídy. Nebude to již podléhat pouze doporučením poradny, která leckdy přichází i s několikaměsíčním zpožděním. Podmínkou je ale nárůst mzdových prostředků na jeho standardní plat.

Velkou změnou ve vyhlášce je i pojetí pedagogické intervence... Rozhoduje o ní ředitel, dobře, ale může prostě přidat učiteli do úvazku hodinu a nemá povinnost ji zaplatit.

Na druhou stranu ředitel má nenárokové složky platu, ze kterých ho může odměnit. A jsem přesvědčený, že to dobrý ředitel

► udělá. Jako představitel školy odpovídá za kvalitu vzdělávání a musí nastavit pravidla tak, aby mu ti dobří a aktivní neodešli. Pokud je neodmění a dobří odejdou, doplatí na to právě takový ředitel.

Hodně kritizujete neziskovky...

Rozhodně ne všechny. Nemám důvod odmítat neziskovky šmahem, sám jsem tři zakládal a stále s nimi spolupracuji. Kritizují jen těch pár politických neziskovek, které kazí jméno stovkám dalších, které dělají velmi záslužnou práci, těm neziskovkám, co skutečně pomáhají potřebným. Ty mají paradoxně často velký problém sehnat dostatek financí, aby tuto práci mohly dělat. Naopak političtí pachatelé dobra jedou ve velkých penězích, jsou hodně slyšet v médiích, jen teoretizují, ale přímá práce s klienty je pro ně často marginální.

Jak hodnotíte spolupráci asociace s ministerstvem školství, které jste z hlediska odbornosti taky spíše kritizoval?

Víte, jak s kým. S oddělením speciálního vzdělávání je spolupráce celkem dobrá, tam nevidím problém. Z mého hlediska je důležitá i oblast náhradní výchovy, tam ale systematická spolupráce v podstatě neexistuje. To se vždycky odvíjí od kompetentnosti lidí, kteří mají tu kterou oblast na starosti.

Nejste jedinou asociací, která sdružuje speciální pedagogy. Existuje Asociace pracovníků PPP, Asociace pracovníků SPC, Asociace náhradní výchovy... Komunikujete vzájemně?

Bohužel, spolupráce moc neexistuje, koordinovat vzájemně aktivity se nedaří, což mne mrzí. S Asociací pracovníků PPP jsme se pokoušeli navázat kontakt, ale mám pocit, že je spíše uzavřená do sebe. S Asociací pracovníků SPC jsme se výrazně rozešli názorově pro rozdílné pohledy na problematiku inkluze, ačkoliv zpočátku jsme se o vzájemnou spolupráci snažili. S Asociací náhradní výchovy komunikujeme, dá se říci, že občas spolupracujeme, ale i tam je problém s aktivitou členů, jako u nás. Občas se vzájemně podpoříme se sekci speciálních pedagogů Pedagogické komory.

Není problém, že na jednom relativně malém prostoru jsou nejmiň čtyři hráči, kteří se ale nemohou dohodnout na společném postupu?

Jasně že to je problém. Mluvíme o tom i ve svých koncepčních záměrech, kde se říká, že bychom rádi vytvořili strukturu asociace z několika sekcí podle jednotlivých odborností, protože speciální pedagogika se skládá z více specializací. Aby speciální pedagogové ve své oblasti hlídali odbornost prostoru, v němž se pohybují. Myslím, že máme velmi dobře zmapovanou oblast psychopedie a etopedie, ale odborníci z ostatních pedií mohou mít oprávněný pocit, že se na ně zapomíná. To chceme napravit. Moc bych si přál, abychom aktivizovali kolegy, protože ve školách a dal-

ších zařízeních je spousta velmi šikovných odborníků, kteří mohou být koncepčně přínosní pro asociaci a především pro celý tento segment našeho školství.

Takže i po deseti letech je podle vás asociace sdružující speciální pedagogy potřebná?

Určitě ano. Pořád je potřeba prosazovat racionální a odborný pohled na oblast speciální pedagogiky. Asociace je podle mého názoru potřebná, a pokud se začnou hledat nové, a hlavně rozumné cesty v legislativě týkající se speciálního vzdělávání a vzdělávání inkluzivního, bude ještě potřebnější. Jestliže se nám podaří v asociaci obsadit jednotlivé sekce aktivními odborníky, její význam ještě dál poroste.

Co kromě toho považujete pro budoucnost asociace za podstatné?

Kromě informací, které dostáváme prostřednictvím Unie zaměstnavatelských svazů, je důležité udržovat kontakt s pra-

bude možné někomu předat. Pravda ale je, že ti, kteří v současnosti vycházejí z vysokých škol, zpravidla příliš velký zájem o práci v asociaci neprojevují. Nemyslím si ale, že je to pouze problém speciální pedagogiky, spíše bych řekl, že je to problém obecný a možná trochu i náš, asociací, že bychom měli být více vidět a více toho nabízet.

Co se speciálních pedagogů týká, nemůže to být i měnicím se důrazem některých pedagogických fakult právě na inkluzivní pojetí pedagogiky jako takové a potlačování speciální pedagogiky jako učitelského studia?

Některé pedagogické fakulty skutečně potlačují speciální pedagogiku do té míry, že přejmenovávají příslušnou katedru na katedru inkluzivní pedagogiky. Metodiky vzdělávání dětí s těžšími postiženími jsou opravdu leckde upozadovány ve prospěch důrazu na inkluzivní pojetí vzdělávání, ale bohužel mnohdy na naivním základě

Ermolaeva Olga / Shutterstock

čovníky ministerstva školství a na krajské úrovni s představiteli školství v krajských úřadech a s politickou reprezentací krajů i obcí. Většina speciálních škol je právě kraji zřizována, proto je potřeba s nimi jednat. Je nutné, aby i na regionální úrovni byla asociace slyšet. S představiteli obcí, které zřizují běžné školy, je potřeba mluvit o společném vzdělávání, o jeho výhodách i rizicích. Inkluze sama o sobě je potřebná, ale musí být realizována na odborném základě. Je důležité prosazovat pojetí, že v běžných základních školách mají být žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, pokud je to možné, a ve speciálních školách děti, pro jejichž další zdárný vzdělávací vývoj je to nutné.

Vidíte mezi členy nějaké eventuální nástupce, kteří by vaši káru byli schopni a ochotni táhnout dál?

Speciální pedagogy ve středním věku jistě mezi našimi členy máme, tedy snad to

vycházejícím spíš z vizí. O to větší prozření pocítují jejich absolventi při střetu s realitou, na kterou nebyvají připraveni. Kromě toho je problém s nepřipraveností absolventů jiných aprobací pro školy běžného vzdělávacího proudu, kteří nemají ve speciální pedagogice ani základní orientaci, jak s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami pracovat. Již léta se snažíme s fakultami domluvit, aby jak elementaristé, tak například studenti matematiky, chemie, češtiny nebo třeba dějepisu měli speciální pedagogiku alespoň rok a aby byl kurz zakončený zkouškou, nikoliv jen zápočtem. Pokud má být inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných školách úspěšná, měli by s nimi pracovat učitelé, kteří mají alespoň elementární speciálněpedagogické povědomí. Pouhé nadšení má totiž své nepřekročitelné limity a bez odborného základu může být až nebezpečné.